

TIMEA BOCKOVAC
(Pečuh, Mađarska)

**Ernest Barić: Rječničko blago i pučka kultura Martinaca –
Felsőszenmárton szókincse és népi kultúrája**

Nakon *Rječnika pomurskih Hrvata* (2009) i *Rječnika govora santovačkih Hrvata* (2016) leksikografija Hrvata u Mađarskoj obogatila se još jednom iznimno vrijednom znanstvenom monografijom autora prof. Ernesta Barića pod naslovom *Rječničko blago i pučka kultura Martinaca – Felsőszenmárton szókincse és népi kultúrája*. Nakladnik izdanja je Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, urednik dr. sc. Stjepan Blažetin, a recenzenti su ugledni stručnjaci, jezikoslovci doc. dr. sc. Marija Znika, viša znanstvena suradnica u miru Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dr. sc. Mijo Lončarić, viši znanstveni savjetnik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i doc. dr. sc. János Pesti, redoviti profesor u miru Sveučilišta u Pečuhu.

Ova knjiga nudi znatno više od same građe zavičajnih rječnika, naime osim obrađenog korpusa od 6560 natuknica na 326 stranica podijeljenih u 12 poglavlja donosi brojne povijesne, kulturološke i etnološke podatke o naselju Martinaci, kao i regionalne, pučkoetimološke i etnološke izraze mjesnoga govora. Dvojezičnu (hrvatsko-mađarsku) monografiju otvara *Uvod – Bevezetés* u kojem autor argumentira odabir teme, definira temeljne pojmove, ističe razlike između standardnog jezika i dijalekta, određuje metodologiju i svrhu rada. Nakon toga slijedi *Zahvala – Köszönet* recenzentima, kazivačima, kolegama i kolegicama istraživačima, autorima i autoricama fotografija, odnosno glasnogovorniku Hrvata u mađarskom Parlamentu koji je uvelike podržao objavu izdanja. Popis rabljenih kratica (*Kratice – Rövidítések*) sadrži 73 natuknice. Najduži, treći dio, čini sam *Rječnik – Szótár* u kojem su riječi značenjski opisane i akcentuacijski označene, po potrebi navode se i izvorne rečenice, dok se istoznačnice donose pod raznim natuknicama. „Autor je koncipirao adekvatan model članka za pojedine vrste riječ. Članak načelno sadrži: 1. akcentuiranu dijalektnu lemu, natuknicu, 2. etimologiju, 3. adekvat značenja u hrvatskom književnom jeziku i mađarskom jeziku, 4. primjer upotrebe riječi u adekvatnoj rečenici 5. prijevod primjera na mađarski jezik. Primjeri su također u potpunosti akcentuirani, što je vrlo važno za hrvatski jezik, za razvoj akcentuacije“ (iz recenzije Mije Lončarića).

Najveći broj leksema čine opće imenice (a), ali je iznimno zanimljiv prikaz vlastitih imena (b), obiteljskih nadimaka (c) i toponima (d).

a) aldomâš reg. mađ. *áldomás* > *aldòmâš*,
líkovo, áldomás. 'Piće kojim
časti onaj tko je u kakvoj trgovini
dobio novac, piće kojim se proslavlja
obavljen posao'. 'Vásárban
vagy más adásvétel alkalmával
az eladó által fizetett borivás a sikeres
alku öröme'. * Pròdo sèm
svìnjče, pòpit cèmo aldomáša. (14.str.)

b) Ankèna 'oblik ženskog imena Ana'.
* Trí so bìle Ankène. Jèdna je bìla
Lūlīna Ankèna. (15.str.)

c) Róco, Rōcīni Guljaš, 'obiteljski nadimak', 'családi
ragadványnev', Rōcīna Jána. (178.str.)

d) Vāda mt. tur. ada > áda, riječni otok, sziget. (222. str.)

Poseban dio izdanja čine *Tekstovi na martinačkom govoru – Helyi nyelv-járásí szövegek*, kao i *Tekstovi iz knjige Đure Frankovića Blagdanski kalendar 1. i Blagdanski kalendar 2.* kazivača Joze Hidega i Joze Šimare. Nakon njih u ulomku pod naslovom *Povijest Martinaca - Felsőszentmárton története* u kontekstu kronološkog pregleda povijesnih zbivanja prate se promjene naziva naselja, migracijski procesi mjesnoga življa te se donose podatci prvog županij-skog popisa iz 1720. godine u kojem se imenuje 15 obitelji. Komorski popisi i kanonske vizitacije vjerno svjedoče o postojanosti hrvatske riječi u tome mjestu, dok nam zabilježeni toponimi i mikrotoponimi otkrivaju kako se većina stanovništva bavila poljodjelstvom.

U sljedećoj cjelini, *Glavne osobine martinačkoga govora – A felsőszentmártoni nyelvjárás főbb sajátosságai*, opisuju se osobine slavonskog dijalekta, refleks jata, točna akcentuacija i naglasni sustav, kao i refleksi samoglasnika, tj. jedna od najvažnijih odrednica martinačkog govora: šćakavizam.

O glagolima, imenicama muškoga roda na suglasnik, imenicama ženskog roda, određenim i neodređenim oblicima pridjeva, kao i o zamjenicama i mogućnostima tvorbe govori se u poglavlju *Morfologija – Alaktan*.

Antroponimi donose popise muških i ženskih imena, izvornih martinačkih prezimena i njihovu zastupljenost u Republici Hrvatskoj. Detaljno se opisuju razlozi procesa mađarizacije do kojeg je došlo primarno zbog političke prisile u razdoblju između dvaju svjetskih ratova. Saznajemo i kako se *Inačice u martinačkom govoru* dijele na arhaičnije i suvremenije ili na riječi stranog i lokalnog hrvatskog podrijetla.

Dodatak – Függelék sadrži poseban popis **hungarizama**: npr. orsag – država – ország, utkaprov – cestar – útkaparó, (*Hungarizmi - Hungarizmusok*); **germanizama**: npr. baróka – Perücke – perika – oldalszakáll, cakumpak – Sach und pack – potpuno (*Germanizmi - Germanizmusok*); **turcizama** npr. čorba – corba – juha – leves, pekmez – begmaz – pekmez – lekvár (*Turcizmi -*

Turcizmusok); **latinizama**: npr. familija – familia – obitelj – család, višekrstij–sacristia – sakristija – sekrestye, (*Latinizmi - Latinizmusok*); **grecizama**: npr. hiljada – khilias – tisuća – ezer, drum – dromos – cesta – köves út, (*Grecizmi - Grecizmusok*); **talijanizama**: npr. faljinga – fallanza – mana – fogytékosság, ružmarin – rosmarino – ružmarin – rozmaring, (*Talijanizmi - Italianizmusok*); **galicizama**: npr. mitraljez – mitrailleuse – strojnica – géppuska, muškatlin–geranin – geranij – muskátli, (*Galicizmi - Gallicizmusok*) i **anglizama** npr. bus – bus – autobus – autóbuzs, kardigan – cardigan – vesta na kopčanje bez ovratnika – kardigán (*Anglizmi - Anglizmusok*) koji svjedoče o višestoljetnom suživotu s Mađarima, ali i drugim interkulturološkim dodirima.

Nakon popisa literature (*Literatura – Szakirodalom*) od 42 stavke, slijede izvadci iz recenzija i autorov životopis.

Monografiju zaključuje *Antologija fotografija – Fényképválogatás* koja ilustrira sve ranije rečeno: upoznajemo se s mjesnom crkvom, odlazimo na *Mrtvicu*, prisjećamo se tradicionalne martinačke sobe, podravske ženske narodne nošnje, svakodnevnih drevnih djelatnosti poput tkanja, pranja rublja, tucanja konoplje, seoskih blagdana i veselja, gajdaša i tamburaša, ali i pjesnika Martinčana, Josipa Gujaša Džuretina i Đuse Šimare Pužarova.

Premda ovo djelo nije prvi leksikografski rad autora, već je objavio *Hrvatsko-mađarski rječnik za Hrvatske samouprave u Mađarskoj* (2002) i *Hrvatsko-mađarski rječnik (Horvát-Magyar Szótár, 2015)*, njime je, kao što to ističe prof. János Pesti u svojoj recenziji, stvorio novi žanr, tzv. rječnik zavičajnog govora na razini monografije, dakle prvi sustavni pregled zavičajne jezične i kulturne baštine Martinaca. O značaju govora Martinaca svjedoči i činjenica da je uvršten u 15 punktova svih skupina hrvatskih govora u Mađarskoj u *Hrvatskom jezičnom atlasu*.

Rječničko blago i pučka kultura Martinaca – Felsőszentmárton szóincse és népi kultúrája je izuzetno bitno dijalektološko djelo s ciljem spašavanja zavičajnog leksika, nastalo u vremenu kada se mjesni govori gube zbog nestanka jezične zajednice. Sakupljena je građa odraz mentaliteta ljudi ovog kraja i značajno doprinosi ojačanju kolektivnog pamćenja i očuvanju običaja, izreka, anegdota, donoseći brojne primjere iz živoga govora. Rječnik je velik doprinos hrvatskoj filologiji i izvrsno polazište za daljnja semantička, antroponimijska, toponimijska i onomastička istraživanja jezika Hrvata u Mađarskoj.